

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1 (4) 2024

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори. сиёсий фанлар номзоди. профессор.

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети Тарих факултети доценти

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳақимов Назар Ҳақимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гўлнора Абдукаҳхаровна –
т

Гурдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;
Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Электрон журнал **1368-сонли гувоҳнома** билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEM S TEAM” масъулияти чекланган жамияти.

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Mustafoyev Abubakr Muhiddin o'g'li</i> XIII VA XIV-ASRDA YASHAB IJOD ETGAN BUXORO FAQIHLARI VA ULARNING ASARLARI TAVSIFI (1-qism).....	9-14
<i>Mirzayev Avazbek</i> ANDIJON TAJRIBA PAXTA DALASI TARIXINING ARXIV HUIJATLARIDA YORITILISHI	15-21
<i>Алиджанова Лазизахон Аббасовна</i> ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАРДА ДИН ВА ТАБОБАТ МАСАЛАСИНИ ЎРГАНИШДАГИ ЁНДАШУВЛАР	22-28
<i>Sobirov Sardorbek Abdusattor o'g'li</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMIDA SHARQIY TURKISTONDA ROSSIYA VA BRITANIYA IMPERIYALARI RAQOVATI	29-34
<i>Джалолов Бахром Джамолович</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДА “ПАХТАЯККАҲОКИМЛИГИ” СИЁСАТИ ВА БОЛАЛАРГА КЎРСАТГАН ТАЪСИРИ	35-39
<i>Махматкулова Нозикой Чориёевна</i> О'ЗБЕКИСТОНДА XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA IRRIGATSIYA-MELIORATSIYA VA QISHLOQ XO'JALIGINI MEKANIZATSIYALASH SOHASIDA YURITILGAN KADRLAR SIYOSATI	40-45
<i>Ochilov Farhod</i> O'ZBEKISTONDA O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARINING AHOLINI IJTIMOIIY NIHOYA QILISHDAGI FAOLIYATI	46-52
<i>Ҳамроева Нодира Нормуродовна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЕР-СУВ ИСЛОҲОТИ ЖАРАЁНИДА ИЖТИМОИЙ МУОММОЛАР	53-58
<i>Мамажонов Алишер, Алишеров Абдувоҳид Алишерович</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛАРНИНГ БАРПО ЭТИЛИШИ ТАРИХИ	59-65
<i>Tursunov Ravshan Normuratovich</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMI – XX-ASR BOSHIDA TURKISTON O'LKASIDA SODIR BOLGAN ZILZILALAR TARIXIGA BIR NAZAR	66-71

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Умурзакова Мўътабархон Нодир қизи</i> СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАСИНИ ТИББИЙ СУҒУРТА АСОСИДА МОЛИЯЛАШТИРИШ МОДЕЛИ	72-78
<i>Ro'zmetov Bahodir Shomurotovich</i> TURIZMDA XIZMATLAR MOHIYATI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDAGI O'RNI	79-90
<i>Shanazarova Nilufar Baratovna</i> MILLIIY IQTISODIYOTDA TRANSPORTNING AHAMIYATI	91-99
<i>Рахимов Ойбек Бахтиёрович</i> АВТОТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ МОХИЯТИ	100-109

<i>Болтаев Нурали Шираматович</i> АГРАР ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА КАДРЛАР САЛОҲИЯТИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ АСОСИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ	110-118
<i>Эрханов Муҳаммаджон Абсайитович</i> ДАВЛАТНИНГ ХАЛҚАРО РЕЙТИНГ ВА ИНДЕКСЛАРДАГИ ЎРНИНИ ЯХШИЛАШДА ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИКНИНГ ЎРНИ	119-124
<i>Жураева Гульзира</i> АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ И УСЛУГАХ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ	125-130
<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIKDA TEXNIK SAMARADORLIKNI TAHLIL ETISHNING PARAMETRIK VA NOPARAMETRIK USULLARI	131-136
<i>Yaqubova Yulduz Raimovna</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING ISHLAB CHIQRISHINI SAMARALI AMALGA OSHIRISH KO'RSATKICHLARI	137-147
<i>Рахимбаев Акмал Азатбоевич</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДЛАРИНИ САНОАТГА ИХТИСОСЛАШУВ ДАРАЖАСИНИ ТАРМОҚЛАР БЎЙИЧА АНИҚЛАШ	148-157
<i>Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li</i> SAMARALI SOLIQ SIYOSATI-INNOVATSION RIVOJLANISHGA O'TISHNING ASOSIY SHARTI	158-170
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> БАҲОУДДИН НАҚШБАНД РУБОЙЛАРИНИ ШАРҲЛАГАН АЛЛОМА	171-175
<i>Шарифходжаева Наргиза Абдуманноновна</i> ФИЛОСОФИЯ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ МУХАММАДА АЛИ ДЖИННЫ	176-181
<i>Nasimov Azizbek Azimovich</i> АХВОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ МОНИЯТИ	182-186
<i>Norkulov Olim Nasimovich</i> GLOBALLASHUV JARAYONIDA MIGRATSIYANING AHOLI AXLOQIY QADRIYATLARIGA TA'SIRI	187-191
<i>Хасанов Бобуржон Хакимович</i> ОММАВИЙ НОРОЗИЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	192-197
<i>Quratboyev Alisher Maxsudovich</i> YANGI O'ZBEKISTON VA IJTIMOY DAVLATCHILIK	198-204
<i>Raxmonberdiyev Islombek Ilxom o'gli</i> SIVILIZATSIYALAR TARAQQIYOTIDA MADANIYATLAR TO'QNASHUVINING IJTIMOY- FALSAFIY AHAMIYATI (Samyuel F. Xantingtonning "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi" asari asosida).....	205-214

<i>Shukurov Orif Jumaboyevich</i> JAMIYATDA YOSHLARNING IJTIMOYIY AKTIVLIGINI OSHIRISH XUSUSIYATLARI VA TAMOYILLARI	215-219
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Akhmedov Oybek Saporbayevich</i> THEORETICAL OVERVIEW OF THE DEFINITION “TERM” AND “TERMINOLOGY” IN LINGUISTIC SURVEYS	220-227
<i>Ravshanova Gulrukhbegim Qaxramon qizi</i> ЯНГИ ЎЗБЕК ШЕЪРИЯТИДА ҲАЖВНАВИСЛИК АНЪАНАСИ	228-232
<i>Ortiqova Mavluda Nurmahammadovna</i> AQOID ILMIDA KAROMAT TUSHUNCHASI VA BADIY ADABIYOTDAGI TALQINI	233-237
<i>Uliqova Mavludaxon</i> “QON-QARINDOSH” KONSEPTINI FONETIK-FONOLOGIK SATHDA NAMOYON BO’LISHI	238-243
<i>Rahmonov Asror ibni Nusrat</i> HERMANN HESSE HAYOTI, IJODI VA ADABIYOTDAGI O’RNI	244-252
<i>Raxmatova Dilafruz Nusratilloevna</i> SAMARQAND JADIDCHILIK MAKTABI VAKILLARI ASARLARINING TIL XUSUSIYATI	253-258
<i>Djuraeva Muxlisa Shadiyarovna</i> INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA OILAVIY NUTQDAGI IJTIMOYIY-MADANIY FARQLAR	259-265
<i>Vokhidova Tamanno Saidjonovna</i> MEDIALINGUISTICS AS A MODERN SCIENTIFIC DIRECTION	266-271
<i>Djurayeva Shahlo G’ulom qizi, Sattarova Ismigul Baxtiyorovna</i> INGLIZ ADABIYOTLARIDA KIRITMA BIRLIKLARINING BADIY SEMANTIKASI	272-277
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Uzakova Go’zal Sharipovna</i> O’ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA “YASHIL QURILISH”NI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	278-286
<i>Murzaev Shuxrat Shavkatovich</i> СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ ПРАВОПОНИМАНИЯ	287-293
<i>Qosimov Botirjon Ma’rufjon o’g’li</i> SUD HOKIMIYATINING MOLIYAVIY MUSTAQILLIGI: KONSTITUTSIYAVIY TAHLIL	294-301
<i>Islombek Abdikhakimov</i> QUANTUM COMPUTING AND LEGAL READINESS FOR E-GOVERNMENT SERVICES	302-309
<i>Hodjaeva Shirinxon Olimxon kizi</i> ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ	310-315
<i>Jiyenbayev Bahadir Ospanovich</i> EKOLOGIK AUDITNI HUQUQIY TA’MINLASHNING AYRIM XUSUSIYATLARI: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA	316-322
<i>Aliшаев Собир Турсунбоевич</i> СУД ҲУКМИНИ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	323-329

Адембаев Аралбай Куралбаевич

АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ЖИНОЯТ ҚОНУНЛАРИДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИ
ҲАРАКАТИ ЁКИ УЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ ХАВФСИЗЛИГИ ҚОЙДАЛАРИНИ БУЗИШ УЧУН
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 330-339

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Матенов Рашид Бекимбетович, Анатолий Викторович Тряпельников

ЮРИДИЧЕСКИЙ ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-
ЮРИСТОВ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖОТРАСЛЕВЫЕ
ПЕРСПЕКТИВЫ 340-346

Хаййева Ирода Адамбаевна

TALABALARGA ZAMONAVIY O'ZBEK SHE'RIYATI VA FOLKLOR MUNOSABATINI
TUSHUNTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 347-351

Ayatov Raximberdi Ibragimovich

XORIJIIY TILDA TURIZM VA MEHMONXONA BIZNESI SOHASIGA OID SO'Z VA IBORALARNI
O'QITISHDA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH 352-357

Saidova Dilobar Ikrambayevna

MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHILARIDA IJTIMOIIY XULQ-ATVORNI
RIVOJLANTIRISH ZARURATI 358-361

Eshqobilov Elmurod Menglimurod o'g'li

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISINING
KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH
METODIKASI 362-367

Ҳамдамова Шахноза Юсупалиевна

ТИББИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ФАНЛАРАРО ИНТЕГРАЦИОН ЁНДАДАШУВ АСОСИДА
ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ЛАЁҚАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ 368-375

Janonova Sitora Berdinazarovna

ТА'ЛИМ ВА ТАРБИYA ТАРАҚҚИYOTИДА КОММУНИКАТИV КОМПЕТЕНСИYA
TUSHUNCHASINING O'RNI 376-381

Турсунбоева Мухлиса Анвар қизи

ТАБИИЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТЛАРИДА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ КАСБГА
ЙЎНАЛТИРИЛГАНЛИК АСОСИДА ЎҚИТИШ ПЕДАГОГИК МУАММО
СИФАТИДА 382-387

Bakhadirova Shoxina Nadir kizi

INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN MASHQ VA
TOPSHIRIQLARNI ONLINE KO'RINISHDA O'QITISH 388-392

Qurbonova O'lmasoy Usmonovna, Niyozova Shohista Nusratilloevna

OILA BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK OMILLARI 393-397

Xudayberdiyeva Mahliyo Zayniddin qizi

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA KASBIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI VA INNOVATSION
METODLARI 398-403

08.00.00- ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Умурзакова Мўътабархон Нодир қизи,
Ўзбекистон Миллий университети “Макроиқтисодиёт”
кафедраси доцент вазифасини бажарувчи, PhD.
E-mail: motabar.umurzaqova@mail.ru

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҶАСИНИ ТИББИЙ СУҒУРТА АСОСИДА МОЛИЯЛАШТИРИШ МОДЕЛИ

Аннотация. Мақолада соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришни тиббий суғуртага асосланган моделини яратиш давлатнинг самарали ижтимоий-иқтисодий муҳитни шакллантиришга олиб келадиган энг муҳим ва айти пайтда энг мураккаб муаммолар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: аҳоли саломатлиги, тиббий суғурта, соғлиқни сақлаш, соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштириш, тиббий ёрдам, пуллик тиббий хизмат.

Umurzakova Mutabarkhan Nodir Kizi,
Acting Associate Professor, Department of Macroeconomics,
National University of Uzbekistan, PhD

FINANCING THE HEALTHCARE SECTOR BASED ON HEALTH INSURANCE

Abstract. The article analyzes models of healthcare financing based on health insurance, which is one of the most important and at the same time one of the most difficult tasks leading to the formation of an effective socio-economic environment of the state.

Key words: healthcare, medical insurance, healthcare, healthcare financing, medical care, paid medical service.

Умурзакова Мутабархан Нодир Кизи,
Исполняющий обязанности доцента кафедры “Макроэкономика”
Национального университета Узбекистана, PhD

МОДЕЛЬ ФИНАНСИРОВАНИЯ СФЕРЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ НА ОСНОВЕ МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ

Аннотация. В статье анализируются модели финансирования здравоохранения на основе медицинского страхования является одной из важнейших и в то же время одной из сложнейших задач, ведущих к формированию эффективной социально-экономической среды государства.

Ключевые слова: здравоохранение, медицинское страхование, здравоохранение, финансирование здравоохранения, медицинская помощь, платная медицинская услуга.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I1Y2024N10>

Кириш. Ўзбекистон Республикасида бундай моделни ташкил этишнинг асосий вазифаси тиббий суғуртанинг турли шакларидан фойдаланиш учун мақбул

нисбатларни жорий этишдир. Шу боис ижтимоий ҳавфларни баҳолаш ва ижтимоий кафолатларнинг тегишли даражаларини асослашнинг илмий воситаларини ишлаб чиқиш ва шу асосда давлат, корпоратив ва шахсий суғуртанинг ташкилий, молиявий ва ҳуқуқий шакллари тартибга солиш зарур.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш тизимини молиялаштириш ва тиббий хизматлар бозорини шакллантиришнинг назарий ва амалий жиҳатлари А.Ш.Бекмуродов, А.В.Вахабов, Т.С.Маликов, Н.Х.Хайдаров, Н.Х.Жумаев, Х.И.Баев, П.З.Хошимов, Ш.Е.Абдуллаева, Д.Б.Бахрамова, Д.А.Рахмонов, О.Р.Райимбердиева, Г.А.Қосимова, Ў.Д. Ражабовларнинг илмий асарларида тадқиқ этилган. Иқтисодий адабиётда аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимида мажбурий тиббий суғурталашни ўрни, тиббий суғурталашни ривожлантиришнинг хориж тажрибасидан Ўзбекистон амалиётида ижодий қўллаш имкониятлари комплекс равишда мустақил тадқиқот объекти сифатида ўрганилмаган.

Тадқиқот методологияси. Илмий мақолани ёзиш жараёнида илмий тадқиқотни амалга оширишнинг тизимли таҳлил, тарихийлик ва мантиқийлик, индукция ва дедукция, анализ ва синтез, қиёсий ва селектив танлаб тадқиқ қилиш, монографик таҳлил ва гуруҳлаш усуллари қўлланилган

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришнинг кўп босқичли моделини яратиш учун:

тиббий муассасаларининг молиявий барқарорлигига эришиш;

тиббий муассасалари тармоғини оптималлаштириш;

тиббий муассасалари раҳбарларининг молиявий ресурсларни бошқаришдаги мустақиллигини ошириш;

соғлиқни сақлаш соҳасида рақобатнинг кучайиши;

аҳолига тиббий ёрдам кўрсатиш орқали суғурта дастурларини ташкил этиш ва молиялаштиришда воситачилик фаолиятини такомиллаштириш;

тиббий-профилактика, ижтимоий муассасалар ва алоҳида хусусий шифокорлар томонидан суғурта тиббий дастурларини амалга ошириш ҳажми ва сифатини назорат қилиш;

корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, фуқаролар ва бошқаларнинг пул бадаллари ҳисобидан шакллантириладиган суғурта фондлари орқали шартнома бўйича бажарилган ишлар учун тиббий, ижтимоий муассасалар ва хусусий шифокорлар билан ҳисоб-китобларни назорат қилиш кабилар орқали тегишли шарт-шароитларни яратиш зарур.

Соғлиқни сақлаш соҳасини тиббий суғурта асосида тизимли ёндашув асосида яратиш тиббий суғуртани мураккаб ижтимоий-иқтисодий тизим сифатида тизимли ёндашув асосида кўриб чиқишни ўз ичига олади, у қуйидагилар билан тавсифланади:

яхлитлик, яъни. тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштириш тизимининг барча элементлари ўзаро боғлиқ бўлиб, умумий стратегик мақсад ва вазифаларга эришишга, хусусан, аҳоли саломатлигини мустаҳкамлашга хизмат қилади;

иерархия ва тизим бошқарувининг маълум даражаларини, қуйи тизимлар ўртасидаги боғланишлар ва таркибий қисмларни қамраб олувчи иерархик ёки кўп даражали тузилма, тизимнинг хатти-ҳаракати ва бошқарувининг мураккаблиги билан

тавсифланади ва тизимни бошқариш учун зарур бўлган маълумотлар ҳажмига эга. Тизимнинг иерархик табиати тизимни юқори тартибли тизимнинг элементи (юқори тизим), унинг элементларини эса қуйи тартибли тизимлар (қуйи тизим) сифатида кўриб чиқиш мумкинлигидадир. Тизимнинг иерархик тузилмаси унинг ташқи таъсирларга ва тизим қисмлари ўртасида юзага келиши мумкин бўлган тўқнашувларга нисбатан юқори даражада барқарорлигини таъминлайди;

Система тузилмаси 4 та қуйи тизимни ўз ичига олади: шакллантириш, тақсимлаш, фойдаланиш ва бошқариш;

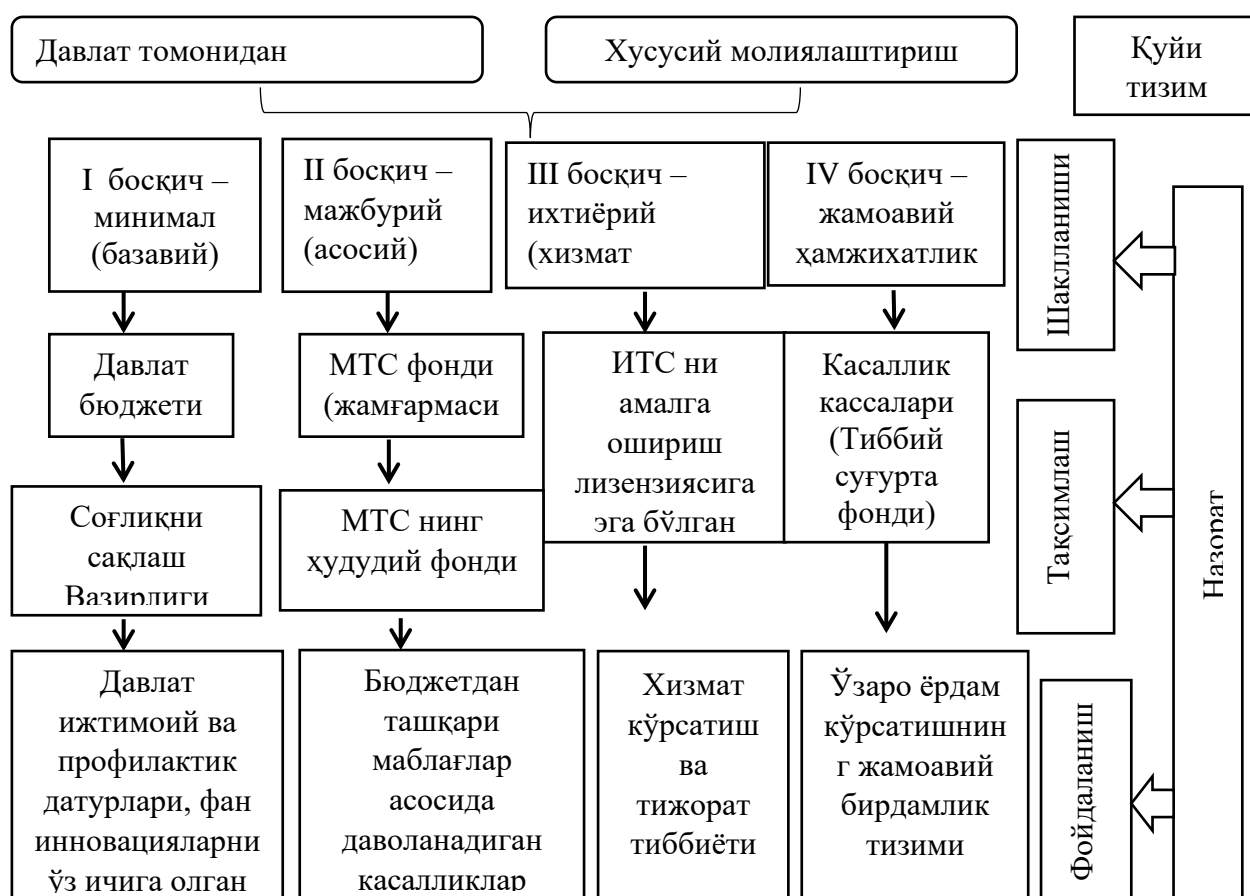
Тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштириш тизимида фаолият кўрсатиш ва ривожлантиришга қаратилган мақсадлилик, яъни аҳоли манфаатларини самарали ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадларининг мавжудлигини англатади.

Бунда мақсадлар ўз тузилиши ва иерархияси билан тавсифланади; тиббий суғурта тизимининг хоссалари мулкни бир ҳолатдан иккинчисига ҳаракати ёки қодирлигининг бошқарилиши;

давлат иқтисодиётини молиялаштириш ва атроф-муҳит билан муносабатларидаги объектив қонуниятларни ҳисобга олган ҳолда унинг элементлари ва умуман тизимнинг доимий ривожланиши орқали тизимнинг динамиклиги ёки доимий ўзгариши қобилияти;

очиқлик, бу тизим ва ташқи муҳит ўртасидаги ахборот ёки ресурслар алмашинувининг интенсивлиги, шунингдек, бошқа тизимларнинг таъсир даражаси билан белгиланади.

Тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришнинг самарали моделини шакллантириш Ўзбекистон Республикаси аҳолиси учун ижтимоий кафолатлар тизимида суғурта воситаларининг пайдо бўлиши, ривожланиши ва такомиллашишига ёрдам беради ва ҳаёт сифати ва фаровонлигини оширади.

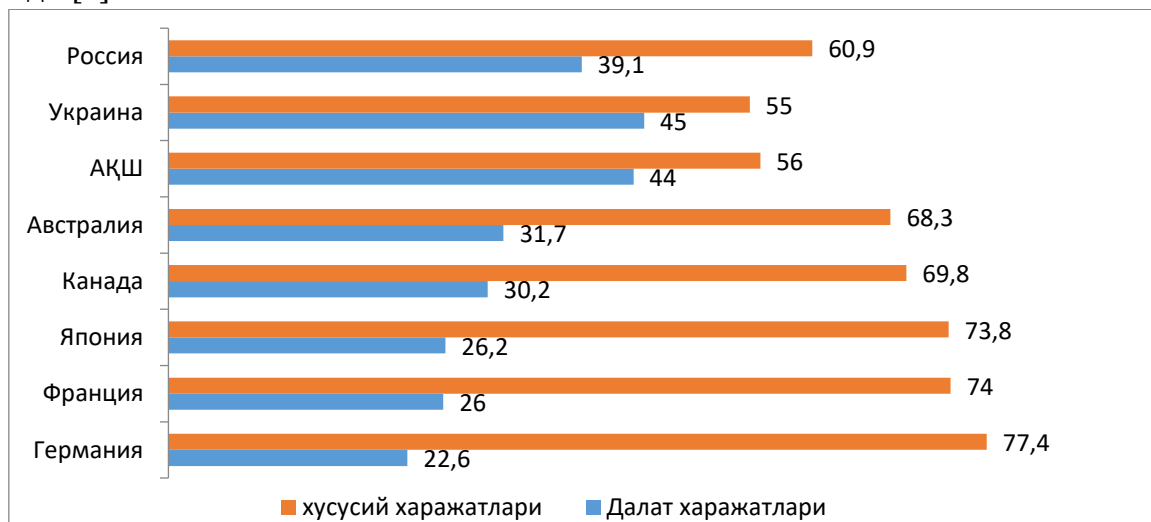

3.1-расм - Тиббий суғурта асосида соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштириш модели (муаллиф томонидан ишлаб чиқилган)

Тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришнинг кўп босқичли моделини ташкил этишда асосий ва ҳал қилувчи омил тиббий суғуртани давлат ва хусусий молиялаштиришнинг комбинацияси бўлиши керак, улар тўрт даражага бўлинган: минимал (асосий), мажбурий (асосий), ихтиёрий (хизмат) ва жамоат бирдамлиги.

Тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлашни молиялаштириш моделининг тизимли элементлари 3.1-расмда келтирилган.

Жаҳон мамлакатларида соғлиқни сақлаш соҳасини давлат томонидан молиялаштириш тизими тажрибасини таҳлил қилиш, юқори даражада ривожланган давлатлар ўрнатилган иқтисоди билан ушбу соҳани молиялаштириш учун маблағларни жалб қилишнинг бир нечта манбаларидан фойдаланади. Турли мамлакатларни таққослаш мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш даражаси ва давлатнинг бепул тиббий ёрдам кўрсатиш мажбуриятлари даражаси ўртасидаги чамбарчас боғлиқликни кўрсатади [1].

3.2-расм - Турли мамлакатларда соғлиқни сақлаш соҳасида давлат ва хусусий харажатларнинг қиёсий тавсифи, % [2].

Соғлиқни сақлаш соҳасини ташкил этиш ва ривожлантиришда жисмоний ва юридик шахсларнинг маблағлари, хусусан, касаллик фондларига бадаллар, тиббий суғурта полисларини сотиб олиш, аҳоли томонидан тиббий хизматлар учун ҳақ тўлаш, дори воситалари ва тиббий буюмларни сотиб олишга асосланган хусусий молиялаштириш катта аҳамиятга эга.

Турли мамлакатларда соғлиқни сақлаш соҳасининг давлат ва хусусий харажатларининг қиёсий тавсифи 3.2-расмда келтирилган.

Бу кўрсаткич Европа давлатлари ва Япония, Канада каби давлатларнинг тегишли кўрсаткичидан ошиб кетади ҳамда соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришнинг хусусий моделига эга бўлган АҚШ даги бундай молиялаштириш улушига яқинлашади, аммо мутлақ маънода соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришга қилинаётган харажатлар қиймати анча паст даражададир.

Тиббий суғуртага асосланган соғлиқни сақлашни молиялаштиришнинг кўп босқичли моделини жорий этиш давлат ва хусусий соғлиқни сақлаш харажатларини

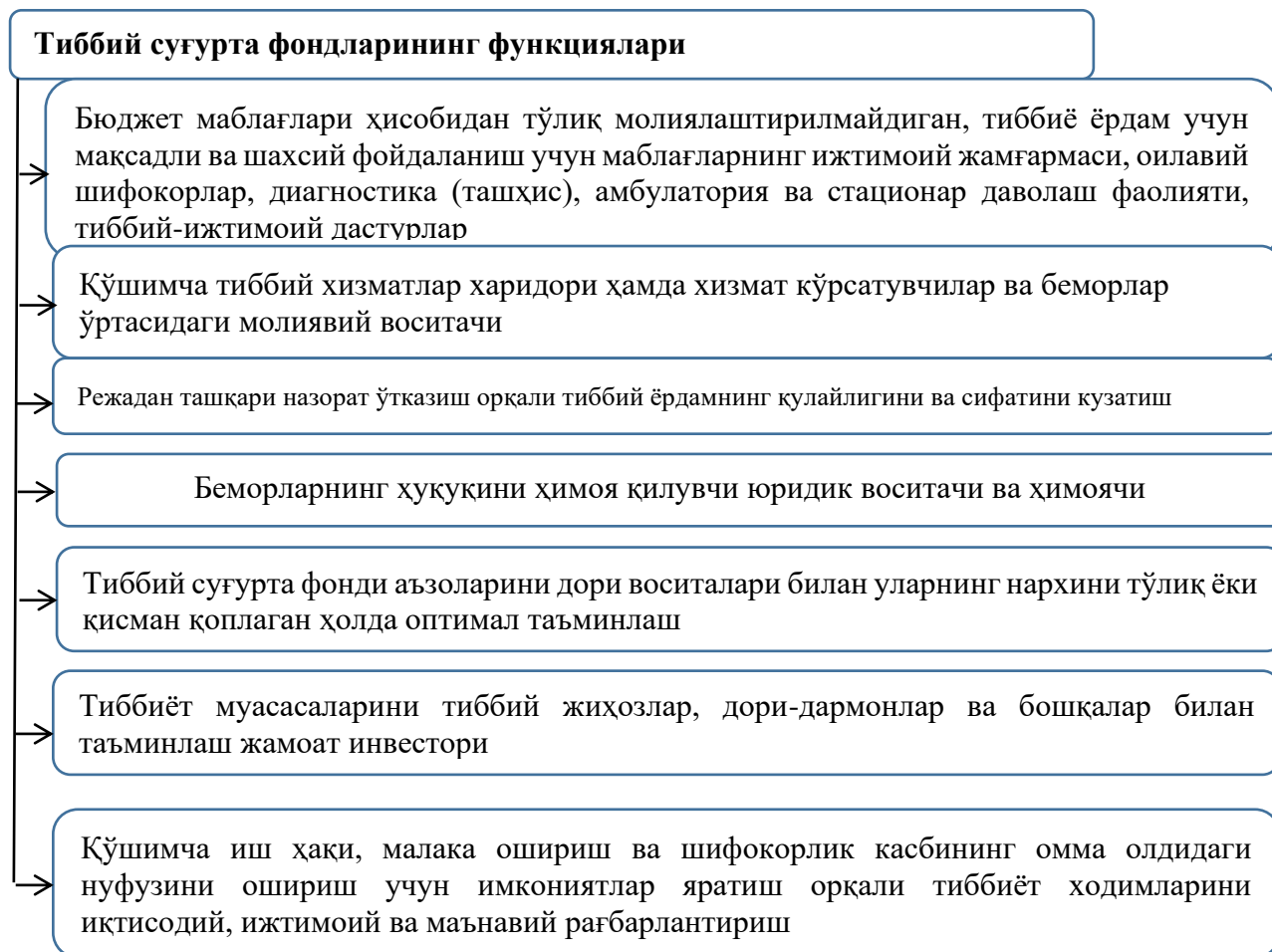
интеграциялаш учун асос бўлиб хизмат қилади, чунки аҳолининг соғлиқни сақлашга бўлган эҳтиёжлари, уларнинг манбаларидан қатъий назар, молиявий ресурслар билан таъминланиши лозим. Шу боис, ихтиёрий тиббий суғурта тизими орқали соғлиқни сақлаш соҳасига аҳоли маблағларини фаол жалб қилиш ва соғлиқни сақлаш соҳасини мажбурий суғурта қилиш орқали молиялаштириш доирасида молиялаштириладиган, давлатнинг мавжуд молиявий имкониятлари даражасига мувофиқ тиббий суғурта тизими ва тиббий ёрдамнинг кафолатланган ҳажмларини қонун ҳужжатларида белгилаб қўйган ҳолда пуллик тиббий хизматлар кўрсатиш мақсадга мувофиқдир.

Тиббий ёрдам сифати ва улардан фойдаланиш имкониятини ошириш учун шарт-шароитлар яратиш мақсадида тиббий суғурта асосида соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштиришнинг ушбу моделини амалга ошириш, жамиятни сақлаш ва миллий хавфсизликни таъминлаш мақсадида демографик вазиятни ҳисобга олган ҳолда, муҳим аҳамият касб этади. Бозор шароити давлат соғлиқни сақлаш соҳасини тиббий суғурта тизими орқали молиялаштиришда давлат иштирокининг реал имкониятларини баҳолашни талаб қилади.

Тиббиёт муассасаларининг давлат ва хусусий суғуртасини молиялаштиришнинг уйғунлиги корхоналар ва фуқароларнинг тиббий суғурта тизими орқали соғлиқни сақлаш соҳасига маблағларини жалб қилиш имконини беради, хусусий тиббий суғурта ташкилотлари учун эса давлат соғлиқни сақлаш тизимида иштирок этиш учун рағбат бўлади.

Шундай қилиб, молиявий ресурсларни қайта тақсимлаш орқали аҳолига тиббий ёрдам кўрсатиш харажатларини оптималлаштиришда соғлиқни сақлаш соҳасини давлат ва хусусий молиялаштиришнинг мажбурий тиббий суғурта орқали тақдим этиладиган тиббий суғурта тизими орқали интеграциялашуви — асосий ва ҳал қилувчи омил бўлиши керак. Шунингдек у давлат эҳтиёжларини қондириш, кафолатлар мувозанатини таъминлаш ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини амалга ошириш учун тизим ва бюджет ва хусусий, ихтиёрий тиббий суғурта тизими ва пуллик тиббий хизматлар билан ифодаланади.

Ривожланган мамлакатларда соғлиқни сақлаш соҳаси ижтимоий ҳимоянинг муҳим функциясини бажаради. У давлатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига катта ҳисса қўшиш орқали ижтимоий ва молиявий рискларни камайтиради. Молиявий қийинчиликлар шароитида, Европа Иттифоқи Кенгаши томонидан ишлаб чиқилган дастур бўйича, Кенгашга аъзо мамлакатларнинг асосий вазифаси соғлиқни сақлаш соҳасининг молиявий барқарорлигини таъминлаш, яъни. аҳолини тиббий хизматлар билан тўлиқ қамраб олиш, молиялаштиришда бирдамлик, тиббий ёрдамдан фойдаланишнинг тенглиги ва тиббий ёрдамнинг юқори сифати ҳисобланади.

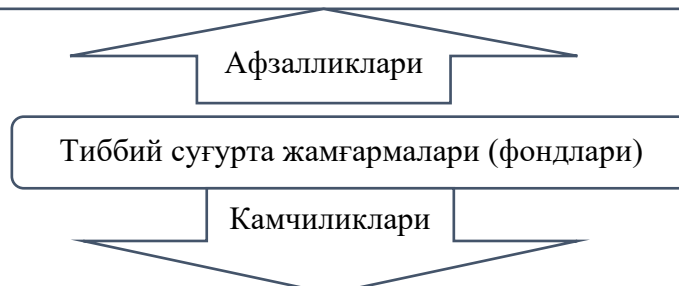
3.3-расм - Тиббий суғурта фондларининг функциялари (муаллиф томонидан ишлаб чиқилган)

Тиббий суғурта фондлари хайрия нотижорат ташкилотлари сифатида фаолият юритади. Тиббий суғурта фондларининг асосий вазифалари 3.3-расмда кўрсатилган.

Тиббий суғурта фондлари аъзолари бадали миқдорини белгилаш даволаш профилактика муассасаси (ДПМ) шкаласи бўйича марказлаштирилган бўлиб, тенглик ва фарқлаш тамойиллари комбинациясига асосланади: фонднинг ишлайдиган аъзолари учун ойлик бадалларнинг бир ставкаси миқдорида, ишламайдиган аъзолари (пензионерлар) учун - ҳар бир аъзонинг тиббий хизматларнинг стандарт рўйхатидаги ҳуқуқини сақлаб қолган ҳолда ҳар хил миқдорда бадаллар белгиланади [3].

Тиббий суғурта фондларининг асосий камчиликлари ва афзалликлари 3.4-расмда кўрсатилган.

Суғурта қилиш зарур бўлган ҳол юз берганда қилинадиган тўловларнинг таъминлаш хусусияти, кафолатланган тўлоавларнинг ҳаққоний характери, стационар даволаниш вақтида пул маблағларни тежаш имконияти, суғурта тўловларида зарур дори-дармонлар нархини ҳам ҳисобга олиш

Жамғарманинг таъсис ҳужжатлари ҳамда керакли қарорлар қабул қилиш тартиби тўғрисидаги етарли маълумотларга эга эмаслиги, жамғарма маблағларини сарфлашнинг ҳар доим ҳам шаффоф эмаслиги, бадалларни тўлашнинг ортга қайтариб бўлмаслик механизми

3.4-расм – Тиббий суғурта фондларининг афзалликлари ва камчиликлари (муаллиф томонидан ишлаб чиқилган)

Тиббий суғурта фондларининг муҳим афзаллиги шундаки, кичик ойлик бадал билан ҳам стандартлаштириш ва тиббий ёрдам сифатини назорат қилиш тизими мавжудлиги туфайли даволаниш харажатлар миқдори ва мурожаатлар сонини чекламасдан амалга оширилади [4].

Хулоса. Шундай қилиб, тиббий ёрдамнинг муқобил тизими тиббий суғурта фондлари шаклида ҳамкорлик асосида фаолият кўрсатадиган ихтиёрий тиббий суғурта сифатида майдонга чиқиши мумкин. Тақсимлаш қуйи тизими тиббий суғурта субъектлари, яъни Республика бюджети, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Республика ва ҳудудий мажбурий тиббий суғурта жамғармалари, суғурта компаниялари ва соғлиқни сақлаш соҳасида аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш учун молиявий ресурсларни тақсимловчи тиббий суғурта фондларини ўз ичига олади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Стецюк, Т. Финансовые основы построения системы здравоохранения на основе страховой медицины / Т. Стецюк // Страховое дело. – 2008. – №2(30). – С. 72-73.
2. Экономические тренды и статистика: <http://data.trendeconomy.ru/indicators>.
3. Орлова, В.А. Сущность потенциала развития, совершенствования и возможностей экономических систем / В.А. Орлова, И.В. Гречина // Научная дискуссия: вопросы экономики и управления: сб. ст. по матер. III Международной научно-практ. конференции. - №8(52). – М.: Изд. Интернаука, 2016. – 84 с. – С. 25-29.
4. Всеукраинская общественная организация (ВОО) «Ассоциация работников больничных касс Украины» («Ассоциация работников больничных касс»): <http://likkasa.com>.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).